

Aan: INFOPUNT INFOPUNT[INFOPUNT@flevoland.nl]
Van: Griffie
Sent: di 05-06-2018 15:01:10
Importance: Normal
Onderwerp: FW: Nota: "MAG DAT Zo'n zesde wat te heftige natuurprocessen totaal vernietigen"
MAIL_RECEIVED: di 05-06-2018 15:01:11
MAG DAT Zo'n zesde wat te heftige natuurprocessen totaal vernietigen.pdf.DRF

Van: Verzonden: maandag 4 juni 2018 10:39
Aan: Griffie; SecretariaatHofstra; Vaste Kamercommissie LNV
Onderwerp: Nota: "MAG DAT Zo'n zesde wat te heftige natuurprocessen totaal vernietigen"

Geachte Commissie Van Geel en geacht college van Gedeputeerde Staten, en in afschrift geachte leden van Provinciale Staten, de Vaste Kamercommissie en minister van LNV en overigen,

Vooruitlopend op de behandeling van het rapport "Advies Beheer Oostvaardersplassen, Kaders voor provinciaal beleid provincie Flevoland" stuur ik hierbij mijn nota met mijn analyses hiervan.

In bijgaande nota treft u mijn analyses en bevindingen aan. Graag wil ik u ondersteunen in deze fase van adviesvorming met oog op de besluitvorming. Het lijkt mij waardevol om uw analyses en bevindingen te toetsen aan wat ik u presenteer. De nota sluit af met de hieronder vermelde aanbevelingen:

Graag wens ik alle betrokkenen alle wijsheid in hun afwegingen.

Met vriendelijke groet,

Nunspeet

AANBEVELINGEN

1. Hoge prioriteit heeft het wegnemen van bestuurlijk en publiek meest hardnekkige misverstanden inzake de Oostvaardersplassen:

- In voedingswaarde zijn de Oostvaardersplassen – ruim 10x voedzamer – gelijk aan het 10x grotere leefgebied van grote zoogdieren – vrije wildbaan – op de Veluwe.
- Inzake het vormen van een afgesloten gebied,
- staan tegenover de hekken rond de Oostvaardersplassen,
- op de Veluwe het omgeven zijn door de ook met hekken afgerasterde snelwegen aangevuld met meest strikt gehandhaafde afschotzones, waar geen van de grootste zoogdieren wordt getolereerd.
- Het feit van de populatie edelherten op afstand genetisch de meest robuuste populatie van Europa vormt, is nauwelijks bekend.

2. Nu het actuele aantal grazers kwam via de recordsterfte op 2.000,

- is er alle ruimte om vegetatie naar plaats, tijd en duur af te scherpen;
- met volautomatische, geprogrammeerde en detecterende lasers moet dat prima kunnen;
- dan is er ook weer ruimte voor bloei van bloemplanten en dus nectar met insecten en dus ook voedsel voor vogels;
- boomopslag kan weer bomen en struiken worden;
- de Heckrunderen – als tonggrazers - krijgen weer een passend aandeel als ze toegang hebben tot langer gras;
- in de groeiseizoenen zonder oneindig bereikbaar voedsel zal natuurselectie ook dan zijn werk doen;
- het via sterfte plaatsmaken voor de nieuwe generatie zal niet langer vrijwel alleen in de winter plaatsvinden;
- de Oostvaardersplassen zijn weer te stofferen met bossages als landschappelijk belang als ook de dringend nodige beschutting;

- naar draagkracht gemeten bestaat dit jaar tot zo'n 700 hectare 'werkruimte voor landschaps reconstructie' in het leefgebied van de grazers.

3. Een enorme uitdaging voor floristen, landschapsarchitecten en ecologen de juiste patronen te achterhalen van de interactie tussen de smaakvoorkeuren van de grazers enerzijds en de kansberekeningen van predatoren voor de bepalende ritmes

- om via de juiste afscherming naar plaats, tijd en duur grazers te dwingen

- zowel hun aantal als hun grazen op aan te passen op wat de vegetatie in het gebied vraagt;

- de experts zullen daarin de wolf moeten evenaren;

- dus proactief afschermen in plaats van schieten.

4. Dat is de beste garantie dat zowel natuurkwaliteiten als unieke recreatieve waarde weer op het peil komen van het hoogtepunt rond de eeuwwisseling met ook een passend gevarieerde in alle opzichten wenselijke stoffering met beschuttende bomen en struiken als extra.

5. Bij zorgvuldige registratie van ontwikkelingen en aanpassingen naar aard en aantal nemen zowel kennis en inzicht in natuurprocessen toe, die in de voorstellen tot vergaande ingrepen zo uiterst pijnlijk blijken te ontbreken.

6. De actuele resultaten van de vergelijkbare ingreep in de Amsterdamse Waterleidingduinen maken daar de gevolgen duidelijk. Deze bevestigen de op de Veluwe ontwikkeling dat bij een doelstand van zo'n 2.000 bij een draagkracht van zo'n 3.100 herten tot verdubbeling van de aanwas leidt. Het zijn ontwikkelingen waar men lering uit moet strekken. En zeker omdat het voorstel de na te streven doelstand nog verder onder de draagkracht van het totaal van 3.100 grazers wil brengen.

7. De lezing van de juridische kaders en de achterliggende stukken bevatten reeksen van aandachtspunten inzake de zeer dringende noodzaak van draagkrachtige motiveringen. De voorstellen lijken daar te weinig aandacht aan te besteden en behoeven dringend aanvulling.

8. Uitvoering van de voorstellen hebben zeer ernstige gevolgen als

- reeksen van onomkeerbare, vooral ook structurele gevolgen in beheer, landschap en diergedrag en daarmee met name ook de recreatieve waarde;

- met een totaal van 800 hectare aan structureel met hoge hekken [2,4 meter] afgeschermd landschapselementen meent men een 'natuurlijker en aan landschappelijk aantrekkelijker' totaal gebied te scheppen;

- de lichtvaardigheid waarmee men voor een reset naar de situatie van de jaren negentig kiest, brengt allerminst de situatie van die tijd terug, omdat vooral de enorm toegenomen voedingswaarde dit verhindert;
- het jaarlijks vernietigen van familie- en sociale structuren onder de grazers zal de dieren tot vlucht- en schuilwild omvormen, waarvan de Veluwe aantoont de aanslag op recreatieve beleving aantoont met de aftocht van de natuurrecreanten en hun vervanging door Poolse werknemers en andere ‘pauzebewoners’ in een groot aantal recreatiebedrijven;
- het geheel toont aan dat vooral ook op de structurele gevolgen ernstige herbezinning van de voorstellen meest dringend nodig is.

MAG DAT Zo'n zesde wat te heftige natuurprocessen totaal vernietigen

Tabel 3.5. [Bron: blz. 55 Natura 2000 | Beheerplan | Oostvaardersplassen]
 Samenvatting sleutelfactoren en sleutelprocessen in en om de Oostvaardersplassen.

Sleutelfactoren hele gebied	
1	Schaal
2	Rust
3	Complementaire werking van moerasdeel en grazig deel
Sleutelfactoren moerasdeel	
1	Stuw met een vaste afvoerhoogte (hoogte van het bovenpeil)
2	Connectiviteit van wateren binnen en buiten Oostvaardersplassen
3	Doorzicht van het water
4	Variatie in bodemhoogte (microreliëf) in westelijk en oostelijk moerasdeel
5	Verschil in bodemhoogte (20 cm) tussen westelijk en oostelijk moerasdeel
6	Zaadvoorraad in de bodem
Sleutelprocessen moerasdeel	
1	Meerjarige waterpeildynamiek
2	Jaarlijkse en seizoenale waterpeildynamiek
3	Windgedreven waterpeildynamiek
4	Rietbegrazing door ruiende grauwe ganzen (vanaf waterzijde)
5	Betreding door edelherten (vanaf de landzijde)
6	Infectie van riet door rietstengelboorders (vanaf de landzijde)
7	Input en mobilisatie van nutriënten door pendelende watervogels en rietbegrazende grauwe ganzen
8	Slibsuspensie- en sedimentatie
Sleutelfactoren grazig deel	
1	Hoogte van bovenpeilen in combinatie met microreliëf
2	Connectiviteit van wateren binnen en buiten Oostvaardersplassen
Sleutelprocessen grazig deel	
1	Jaarlijkse (grond)waterpeildynamiek
2	Seizoenale (grond)waterpeildynamiek
3	Begrazing van oevervegetatie door grote herbivoren
4	Begrazing van graslanden en ruigte door grote herbivoren
5	Begrazing van graslanden door grazende watervogels
Sleutelprocessen omgeving	
1	Landgebruik door de mens
2	Landbouwkundig gebruik
3	Visstand in het Markermeer/IJmeer en IJsselmeer
4	Bodemerosie gevolgd door slibsuspensie (dankzij wind en golfslag) op het Markermeer

Het hoe en waarom van oplossingen in de Oostvaarderplassen

Marcel Vossestein, oud-voorzitter van de Natuurbeschermingscommissie van de KNNV, vereniging voor veldbiologie

Nunspeet, juni 2018

3 scenario's voor beheer

Met het voorstel zijn er drie te overwegen scenario's voor beheer met ieder totaal verschillende kenmerken. Voor alle ('eind')scenario's is de actuele draagkracht van de Oostvaardersplassen uitgangspunt:

1. ONBEJAAGD ongestuurd

Deze cijfers tonen de ontwikkeling bij de voortzetting van het huidige beheer met slechts een strikt volgende menselijke begeleiding zonder begrenzing van begrazing van het totale terrein.

2. ONBEJAAGD gestuurd

Hierbij is steeds een zesde minder areaal voor begrazing beschikbaar, waardoor vegetaties naar plaats, tijd en duur begraasd worden op een wijze, die de vegetatie vraagt. De zesde minder voedselareaal heeft een zesde minder grazers tot gevolg. Opvallend is dat de Heckrunderen weer een natuurlijk aandeel vormen, zoals dat 20 jaar geleden het geval was. De groei­kracht van de soorten zal gemiddeld evenredig zijn, net als de sterfte.

3. VOORSTEL BEJAGING

Met de voorgestelde bejaging komt het totaal aan grazers [1.403] v er [46%] onder de natuurlijke draagkracht van het gebied [3.025]. Tegenover een op grond van historische cijfers als meest natuurlijk te duiden onderverdeling van 20% Heckrunderen, 30% Konikpaarden en 50% edelherten wordt een willekeurige keuze gemaakt van 14½% Heckrunderen, 40% Konikpaarden en 44½% edelherten. Dit toont aan dat het profijt van grotendeels onbegrasd blijven van het gebied voor de Heckrunderen – vanwege steeds beschikbare voldoende gras­lengte voor deze tonggrazers – niet bij de bepaling van de onderverdeling is meegenomen.

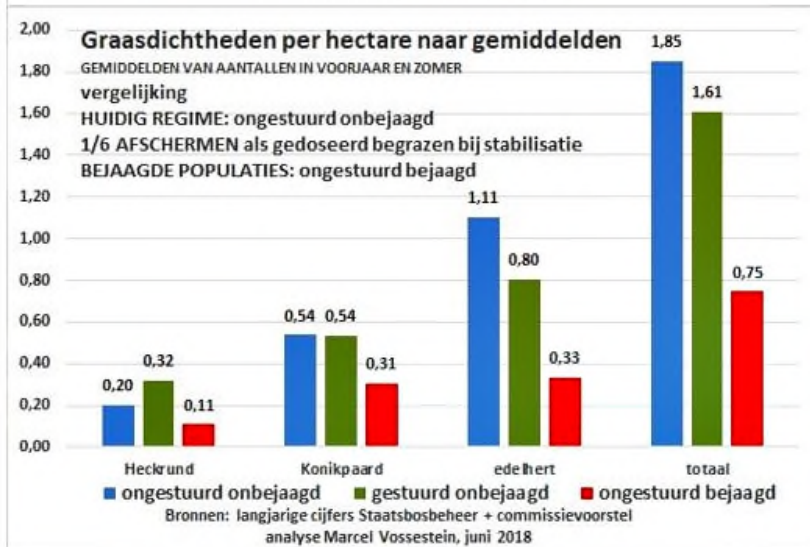
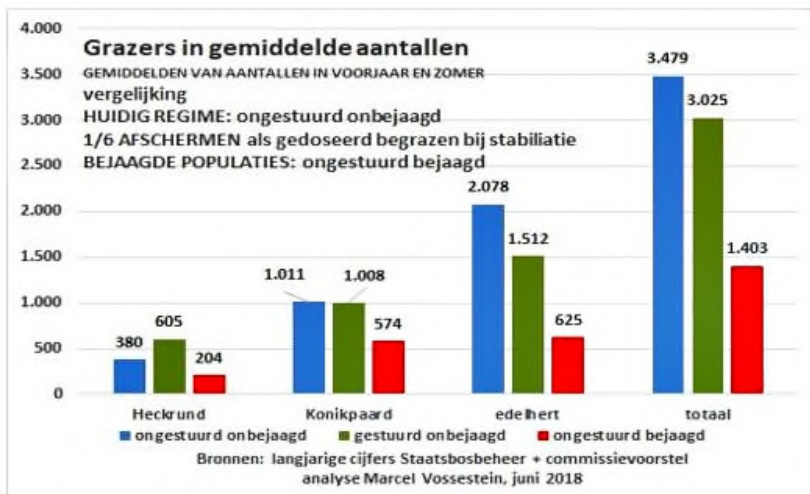
Meest in het oog springt de tot maximaal opschroevende groei­kracht van de populaties vanwege de voortdurende voorplantingsstress die de resterende populaties zal kenmerken. Hiervoor vormt 55% een minimale inschatting. Stelselmatig sterk bejaagde/zeer gereduceerde populaties in het wild levende runderen en paarden vormen een totaal nieuw fenomeen in de Nederlandse natuur.

Naast meer dan natuurlijk voorkomende tweelingen zal de schrikbarende aanwas vooral veroorzaakt worden doordat vrouwelijke dieren al in het tweede levensjaar een jong dier gaan voortbrengen.

De scenario's 1. en 2. tonen de effecten van op complete natuursystemen afgestemde begrazing en de uiteindelijke effecten ervan op de populaties bij de huidige voedingswaarde van het gebied.

Scenario 3. toont de gruwelijke effecten van het blootstellen van de populaties aan intensief proactief (afschot)beheer. Vanwege het natuurlijk proces om plantaardige massa naar de mogelijkheden maximaal om te zetten in dierlijke massa komen het jaarlijks afschot en de sterfte in aantallen (vrijwel) overeen met de gemiddelde omvang bij het huidige reactief beheer.

Vermeende aantallen bij actuele draagkracht				
Gemiddelden in aantallen ZONDER begrenzing/sturen begrazing				
ONBEJAAGD ongestuurd	Heckrund	Konikpaard	edelhert	totaal
voorjaar	336	913	1.877	3.142
gemiddeld	380	1.011	2.078	3.479
zomer	437	1.132	2.327	3.896
aanwas/sterfte	101	219	450	754
aanwas t.o.v. voorjaar	30,0%	24,0%	24,0%	24,0%
sterfte t.o.v. zomer	23,1%	19,4%	19,4%	19,4%
Gemiddelden in aantallen MET begrenzing/sturen begrazing				
ONBEJAAGD gestuurd	Heckrund	Konikpaard	edelhert	totaal
voorjaar	540	900	1.350	2.701
gemiddeld	605	1.008	1.512	3.025
zomer	678	1.129	1.694	3.388
aanwas/sterfte	137	229	344	687
aanwas t.o.v. voorjaar	25,4%	25,4%	25,4%	25,4%
sterfte t.o.v. zomer	20,3%	20,3%	20,3%	20,3%
Gemiddelden in aantallen ZONDER begrenzing/sturen begrazing				
VOORSTEL BEJAGING	Heckrund	Konikpaard	edelhert	totaal
voorjaar	160	450	490	1.100
gemiddeld	204	574	625	1.403
zomer	248	698	760	1.705
aanwas/sterfte	88	248	270	605
aanwas t.o.v. voorjaar	55,0%	55,0%	55,0%	55,0%
sterfte t.o.v. zomer	35,5%	35,5%	35,5%	35,5%

Aantallen grazers en de graasdichtheden per hectare

Ernstige tekortkoming van het commissievoorstel is de afwezigheid van de alternatieven, waartegen het voorstel wordt afgewogen.

Daarmee lijkt het voorstel een opgelegd dictaat te (moeten) vormen.

De vergelijking van de drie scenario's:

1. ONBEJAAGD ongestuurd
2. ONBEJAAGD gestuurd
3. VOORSTEL BEJAGING

maakt de buitensporige uitwerking van de bejaging-/reductie-voorstellen duidelijk.

Het is stuitend hoe wisselend – voorjaars- en zomeraantallen - manipulatief het begrip “begrazingsdruk” in het voorstel wordt gebruikt.

Eenzijdig accentueren via het noemen van de norm zomerstand 2,8 per hectare ten tijde van de massale sterfte. En benoemen als winterstand van 1,4 per hectare [bij 1.080 ha = 1.512 zomer aantal grazers] om het hanteren van een aantalsplafond geaccepteerd te krijgen.

• Vermindering van de ruimte voor begrazing en van de begrazingsdruk

De maatregelen voor vernatting beslaan 500 hectare en de beschuttingsmaatregelen 300 hectare. Die gaan af van de huidige 1880 hectare grasland in het grazige deel. Daardoor blijft er circa 1080 hectare grasland over voor begrazing door grote grazers en ganzen. Voor het bepalen van **een acceptabele begrazingsdruk die passend is voor de Natura 2000-doelen**, die voorkomt dat er wintersterfte onder grote grazers ontstaat door voedseltekorten en die ruimte geeft voor ontwikkeling van vegetatietypen en vegetatiestructuren, grijpt de commissie **terug op de situatie van het midden van de jaren negentig**, toen een aantal van de gesignaleerde vraagstukken niet speelden. **De begrazingsdruk was in die tijd circa 1,4 dier per hectare**. De commissie adviseert om die begrazingsdruk voor de komende jaren als plafond te hanteren voor de winterstand. Dat betekent dat op de 1080 hectare er ruimte is voor een maximum aantal van circa 1500 dieren. Dat plafond kan na een aantal jaren op basis van informatie over ontwikkeling van natuur- en landschapswaarden naar boven of beneden worden bijgesteld. Een eventuele bijstelling dient dan wel te worden geformaliseerd in een besluit van Gedeputeerde Staten. [blz. 3,4 van het voorstel]

versus

Het grootste deel bevond zich op het graslanddeel van 1880 hectare. **De begrazingsdruk was circa 2,8 dier per hectare**. In de periode december 2017 tot en met maart 2018 is een groot aantal dieren gestorven door afschot of op natuurlijke wijze. [blz. 32 van het voorstel]

Inzake de beoordeling van de begrazingsdruk geldt voor de voorstellen een meest knullige conclusie als uitgangspunt:

Het is de commissie gebleken uit de consultatie van deskundigen dat natuurlijke sterftcijfers van tussen de 5 en de 10 % die niet gerelateerd zijn aan voedseltekorten ook elders in natuurgebieden aan de orde is. Die situatie deed zich in het kerngebied ook voor in het midden van de jaren negentig van de vorige eeuw. De begrazingsdruk was toen 1,4 dier per hectare. Er was een natuurlijk sterftepercentage van 10. Dat zou betekenen dat op een gebied van 1080 hectare een populatieomvang van rond de 1500 dieren niet leidt tot bovenmatige wintersterfte. In de jaren negentig was er ook nog sprake van gevarieerde vegetaties in het gebied. Op de grasvlaktes bleven grassen van voldoende kwaliteit voor aangroei na de winter en er was ruimte voor behoud en ontwikkeling van verschillende vegetatiesoorten en -structuren. [blz. 39 van het voorstel]

De jaren negentig kenmerken zich al door de toen al op gang gekomen toename van de aantallen met de op gang gekomen voedingswaarde van het gebied.

Tegenover aanwas van zo'n 25% brengt de opmerkelijk lage sterfte van zo'n 10% juist de nog geleidelijke toename van de populaties tot stand.

Het omgekeerde: hogere sterfte dan aanwas bracht het afgelopen decennium de afname van het aandeel Heckrunderen tot stand.

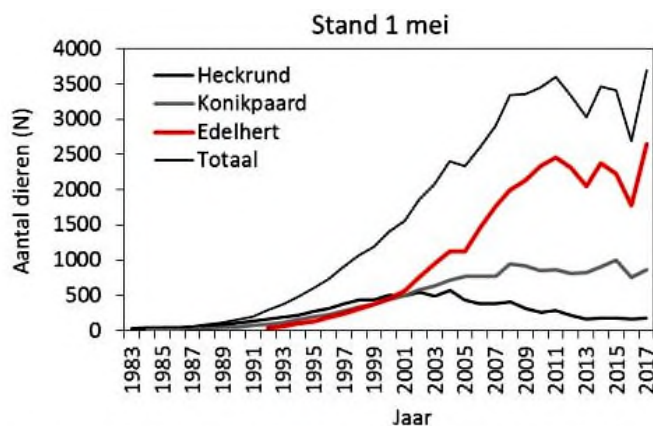
De oppeppende interactie tussen herten en vegetatie spreekt meest duidelijk uit de ontwikkelingslijn van de edelherten.

Het geheel toont aan, dat de uitleg van de betekenis van de reset voor de begrazing feitelijk op niets gefundeerd kan zijn bij het miskennen van de daadwerkelijke ontwikkelingen in de jaren negentig:

Reset van het aantal grote grazers

Er is een aantal redenen om in 2018 tot een reset van het aantal grote grazers in het grazige deel van het kerngebied te komen en dit jaar een vermindering van de aantallen te realiseren die leidt tot een populatie-omvang van circa 1100 dieren. Dat zou betekenen dat bij een groei van de populaties met circa 30 % en wintersterfte door andere factoren dan voedseltekort van circa 10 % in twee jaar het genoemde plafond wordt bereikt. De redenen voor de reset zijn:

- de geconstateerde slechte staat van de graszoden begin 2018, op grond waarvan mag worden verwacht dat een goed herstel enige tijd gaat duren en dat een lagere begrazingsdruk dan 1,4 dier per hectare ruimte voor herstel biedt; goed gras is nodig om de dieren voldoende vet te laten aanmaken in de zomerperiode en om te voorkomen dat er in de volgende winter opnieuw tekorten aan gras ontstaan;
- dat extra verlaging van de begrazingsdruk ruime geeft voor dynamiek van vegetatietypen en structuren in het deel dat begrazen wordt;
- dat er de komende jaren diverse inrichtingsmaatregelen moeten worden genomen in het gebied – zowel in het moerasdeel als in het buitenkaadse deel; hiervoor is 'werkruimte' nodig in het gebied;
- een extra verlaging van de begrazingsdruk de provincie en Staatsbosbeheer de tijd en ruimte geeft om in de jaren 2018 en 2019 met derden een aantal vraagstukken nader te verkennen – enkele van deze vraagstukken worden in dit advies benoemd in paragraaf 5.4. [blz. 40 van het voorstel]

Figuur 3. Ontwikkeling aantallen grote herbivoren in Oostvaardersplassen per 1 mei 2017 (Bron: Staatsbosbeheer, Vegetatie, vogels, grote herbivoren en recreatie in de Oostvaardersplassen, Verslag monitoring 2016-2017, mei 2017, p. 25).

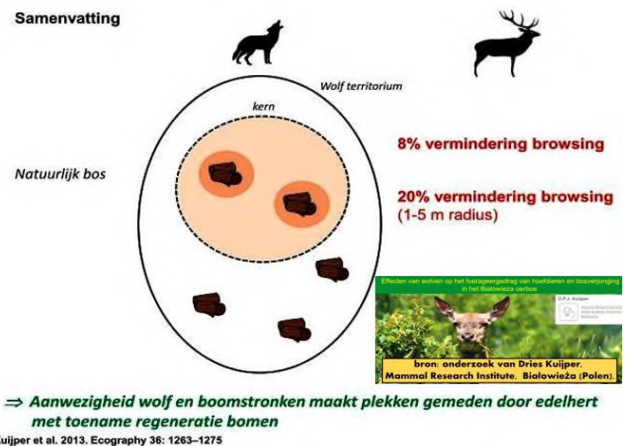
Veelzeggend inzake volledigheid en zorgvuldigheid is dat de commissie - meest onterecht - een al jarenlange trend als uniek voor het afgelopen jaar voorstelt met:

- De figuur laat zien dat na een toename van de kuddes grote grazers in de eerste jaren na de introductie, vooral de aantallen runderen en paarden zijn gestabiliseerd.
- De aantallen edelherten vertonen na een sterke stijging de laatste jaren sterke fluctuaties in de aantallen.
- De commissie constateert dat in 2017 sprake is van een zeer forse doorgroei van de aantallen.
- De zachte winters van de jaren 2015/2016 en 2016/2017 hebben er kennelijk toe geleid dat de populaties in het jaar 2017 konden doorgroeien.
- Dat gold voor alle drie soorten.
- In de twaalf maanden sinds november 2016 groeiden de netto aantallen (geboorte min sterfte) met bijna 700 dieren (een groei van 15 %).
- Driekwart van die 700 bestond uit edelherten.

[blz. 28 van het voorstel]

Surplus procentuele aanwas t.o.v. sterfte				
soort	heckrund	konikpaard	edelhert	gemiddeld
gemiddeld	-19,2%	6,2%	23,9%	15,0%
gemiddelde populatiekenmerken				
aanwas	26,0%	20,5%	30,2%	27,1%
	86	230	782	1.099
jong/moederdier	0,8	0,5	0,9	0,8
leeftijd	3,1	5,2	4,1	4,2
sterfte	107	217	632	955
	32,2%	19,3%	24,3%	23,6%
Berekeningen op grond van standaardrapportages van Staatsbosbeheer 2005 - 2016 - analyses Marcel Vossestein				

Samenvatting

Die 15% is een intrigerende maat. In vrijwel alle adviezen van alle elkaar opvolgende commissies lijkt die 15% [als 300 hectare van het zo'n zesde van 1.880 hectare] ook een rol te spelen bij de berekening van de beschuttingsmiddelen. Kern is echter dat beschuttingsmiddelen annex die zesde reservevoedsel onderdeel moeten zijn van leefgebied zelf. Zo helpen predatoren immers hun prooidieren om de winter te overleven.

In complete natuursystemen kan het als gemiddelde maat worden gezien van de wisselende delen die predatoren als de wolf afschermen met hun aanwezigheid en gedrag. Maar juist in systemen werkt de afwezigheid van predatoren juist onregelend op de populatieontwikkelingen:

- Bij de bepaling van de jaarlijkse aanwas (b)lijken de grazers rekening te houden met een areaal, waarvan zo'n zesde niet bereikbaar is.
- Het feit dat Veluwe edelherten bij de proef najaar 2014 de herkenning van wolven in de genen blijkt te zitten, maakt het aannemelijk dat dit ook in hun 'programming' voor de bepaling van de aanwas een hoofdrol speelt.
- Bij de grazers in de Oostvaardersplassen komt deze misrekening in het totaal tot uitdrukking. De onderlinge verschillen worden bepaald door de meest opportunistische en ook sterkste edelherten als topgrazers. De Heckrunderen verliezen – als tonggrazers – steeds meer terrein vanwege het voor hen te krappe aandeel gras met voldoende lengte.

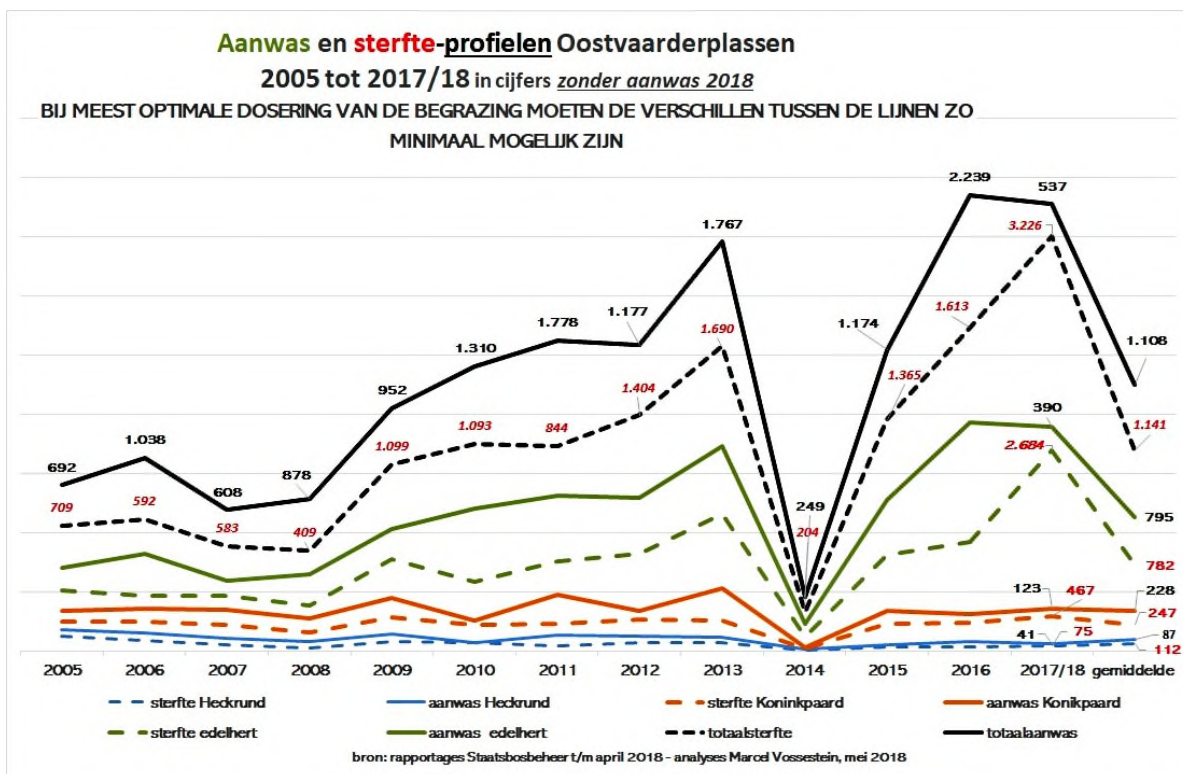
Bij analyse van de ontwikkelingen van de sterftes tot de geconstrueerde aanwascijfers ontstaan veelzeggende profielen van aanwas en sterftes, die duidelijk maken hoe de 'geboorteoverschotten' zich 'opstapelen' tot koude-inval een hard einde aan de stapeling maken.

De surplus hebben tot gevolg dat in het najaar het areaal extra kaal wordt gevreten, terwijl een groot deel van de populaties onvoldoende vet opbouwde om de winter te doorstaan.

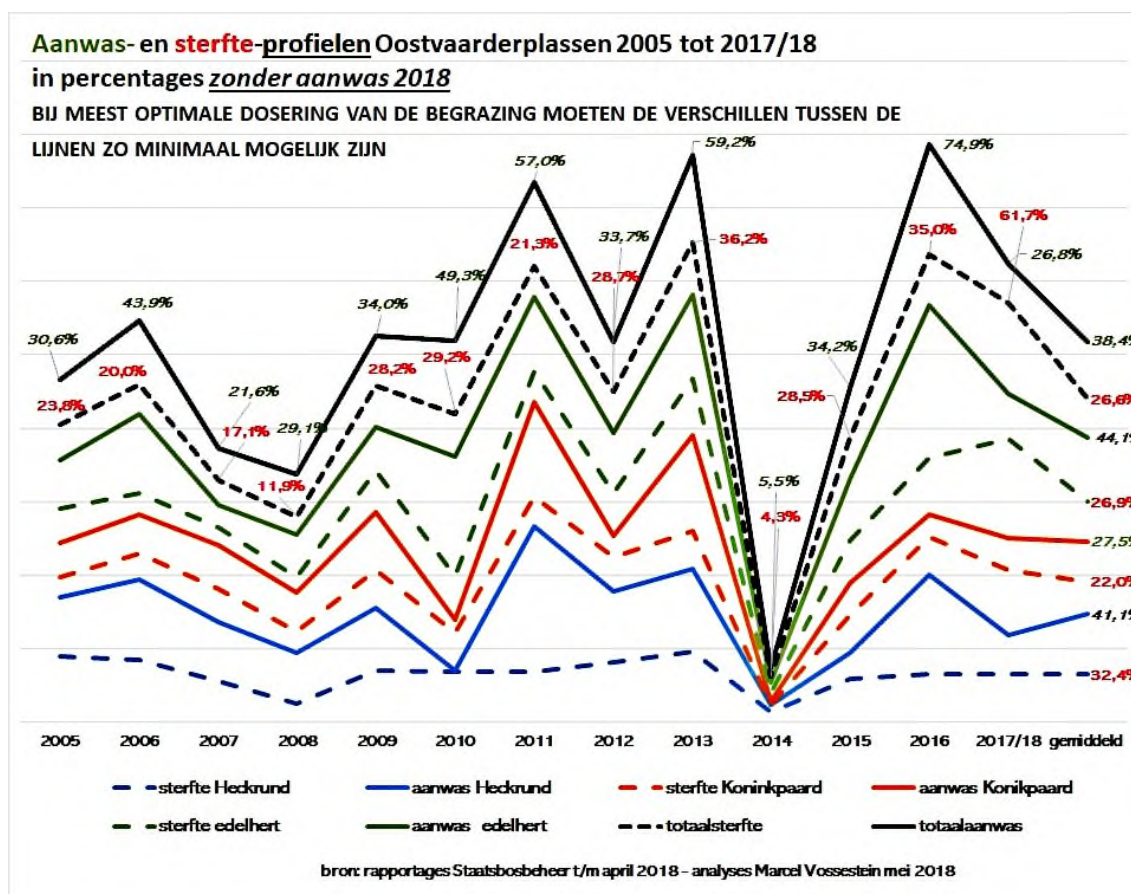
Vrijwel zeker is dit ook najaar 2017 het geval geweest.

Het beeld van de uitwerking van 'geboorteoverschotten'

In aantallen van het totaal aan grazers ontstaat het volgende beeld bij een reconstructie van zowel aanwas als sterfte in profielen:

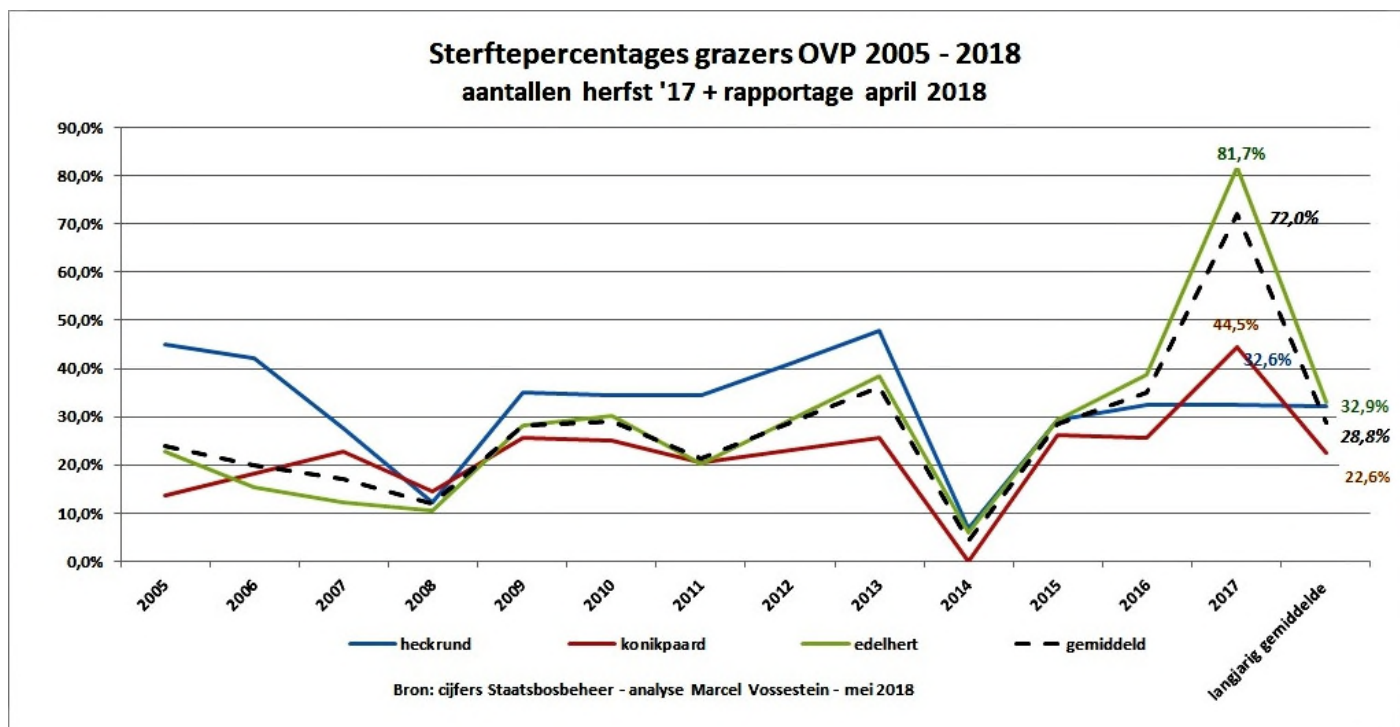

Percentages maken een vergelijkbare dynamiek voor analyse zichtbaar:

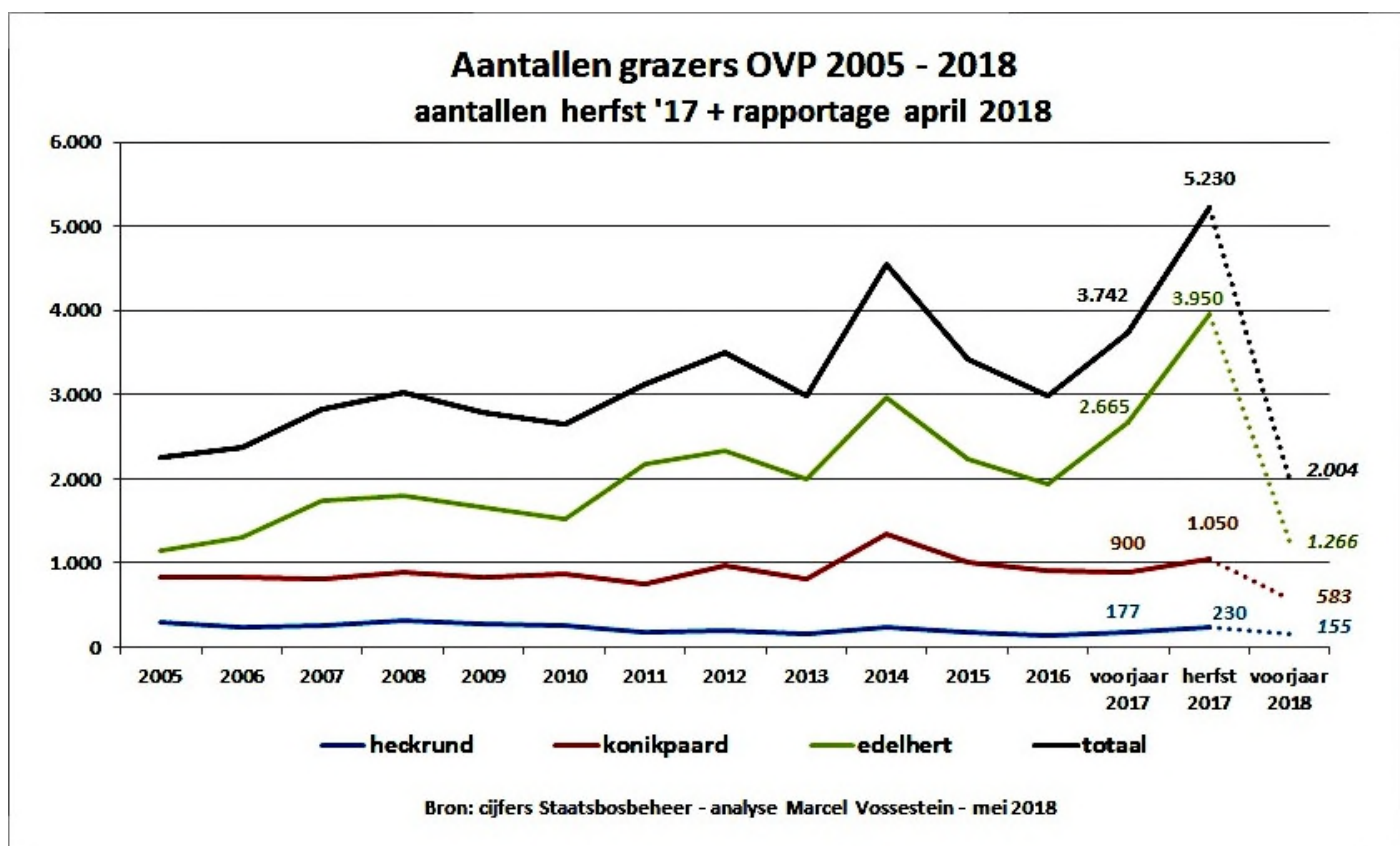

Sinds de extreem lage sterfte winter 2013/14 [even extreem als winter 2017/18 in omvang] kenmerken de (twee) daaropvolgende jaren zich door extreem grote geboorteoverschotten.

De percentages van de sterfte tonen aan dat vooral edelherten, ook in mindere mate de Konikpaarden slachtoffer werden en met een gemiddelde sterfte onder de Heckrunderen:

De cijfers maken het onevenredig opbouwen van de jaarlijkse surplus van vooral edelherten, maar ook van de Konikpaarden duidelijk. Daarin ligt ook de oorzaak dat vooral deze soorten slachtoffer werden van hun opportunistische inslag. De Heckrunderen hebben met onvoldoende lang gras onvoldoende mogelijkheden om voldoende tegenwicht te bieden aan de andere grazers en vooral de edelherten.

Wat brengt 2018?

Meest intrigerende vraag is hoe de populaties op de ongekende reset reageren. De buitensporige voedingswaarde van het gebied biedt de populaties mogelijkheden voor een meest maximale aanwas. In de praktijk moet blijken óf dit jaar (al) van te verwachten voortplantingsstress sprake is.

Afgezet tegen het aantal grazers in meer volledig natuursysteem [*dus met bij begrensd grazen noodzakelijke aantallen grazers*] blijkt nog van een tekort sprake te zijn.

Vermeende aantalsontwikkelingen in 2018				
ONBEJAAGD ongestuurd	Heckrund	Konikpaard	edelhert	totaal
voorjaar	155	583	1.266	2.004
vermeede (maximale) aanwas	85	321	696	1.102
zomer	240	904	1.962	3.106
aanwaspercentage	55,0%	55,0%	55,0%	55,0%
<i>gemiddelde aantallen</i>	198	743	1.614	2.555
langjarig gemiddelde gestuurd grazen	605	1.008	1.512	3.025
tekort/overschot	-67,3%	-26,3%	+6,7%	-15,5%

Vooraf het aantal Heckrunders en deels ook Konikpaarden zijn nog niet in staat de edelherten via voedselconcurrentie in aantallen te beperken.

Daarnaast maakt het duidelijk dat de grazers in 2018 allermist voedseltekorten zullen kennen. De begrazingscapaciteit ligt feitelijk een derde onder de behoefte bij de actuele voedingswaarde te liggen en staat daarmee in oppervlak gelijk met 600 hectare [= 300 hectare via norm gestuurd grazen + 300 hectare onderbenutting] in het gebied.

Les is vooral dat op grond van de beschikbaarheid van voedsel allermist reden is voor ingrepen. De schade aan flora via afschot bestrijden blijkt in de Amsterdams Waterleidingduinen inmiddels een uitzichtloze aanpak:

de natuur blijft rusteloos bezig om plantaardige massa om te zetten in dierlijke massa

Dierenbescherming: debat afschot

Margot Klompmaker
Haarlems Dagblad, 30-5-2015

Vogelenzang ♦ De Dierenbescherming wil opnieuw in gesprek met de gemeente Amsterdam over het beheer van de damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen.

Aanleiding is een publicatie in deze krant. Daaruit blijkt dat het afschot van duizenden herten in het gebied niet het beoogde effect heeft.

In 2015 bijvoorbeeld liepen er grofweg 3000 herten in de Waterleidingduinen rond. dat waren er dit jaar 3100. Dit ondanks het feit dat inmiddels duizenden dieren zijn gedood.

Volgens de planning van beheerder Waternet en de Faunabeheereenheid hadden er nu 1479 damherten in het gebied over moeten zijn.

De Dierenbescherming vindt dat daaruit blijkt dat het afschieten zinloos is. „We waren vanaf het begin al tegen het afschot en hebben dit tot aan de hoogste rechter proberen tegen te houden. Nu blijkt het huidige afschot van duizenden gezonde dieren nauwelijks effect te hebben.”

De organisatie wil met Amsterdam overleggen of er geen andere mogelijkheden zijn om de schade aan het gebied terug te dringen. Volgens de Dierenbescherming kunnen de Waterleidingduinen overigens veel meer herten aan dan in het Faunabeheerplan staat.

„Sterker nog, veel herten zijn zelfs nodig om de natuurdoelstellingen, zoals het open houden van het grijze duin, te behalen. Op de plekken waar overbegrazing wel tot natuurproblemen kan leiden kan er beter voor gekozen worden stukken duin tijdelijk te omrasteren waardoor de herten er niet bij kunnen.”

Waternet streeft naar een aantal van 700 damherten in plaats van de vele duizenden die er nu rondlopen. Dit omdat volgens de beheerder uit onderzoeken blijkt dat het duinlandschap met zijn unieke flora en fauna lijdt onder de vraatzucht van de dieren. Daarom is in 2016 begonnen met afschot.

Maar omdat dit over vijf jaar is verdeeld, krijgen de dieren de kans zich elk jaar toch weer flink voort te planten. Dat betekent dat er in plaats van 2500 herten er vele duizenden dieren meer moeten worden gedood.

JURIDISCHE HORDES

In het voorstel staat een duidelijke begrenzing van de juridische mogelijkheden:

Op grond daarvan moeten handelingen die schadelijk zijn voor in het wild levende dieren in beginsel achterwege worden gelaten, dan wel moeten maatregelen worden genomen om schadelijke gevolgen voor de dieren (zoveel mogelijk) te voorkomen. [blz. 28 van het voorstel]

De juridische status van de grazers wordt via de meest recente uitspraken gekenmerkt als:

- De grote grazers
 - niet als gehouden dieren kunnen worden gekwalificeerd
 - nu de Wet Dieren betrekking heeft op een specifieke groep dieren:
 - landbouwhuisdieren en gezelschapsdieren
 - en de grote grazers daar niet onder vallen.
- Staatsbosbeheer behandelt de grote grazers in de praktijk
 - als gehouden wilde dieren.
- Het hof neemt
 - deze ‘tussencategorie’ van dieren als uitgangspunt
 - bij de beoordeling van de vraag of Staatsbosbeheer zich aan zijn zorgplicht houdt
 - en daarmee of zijn beleid inzake de grote grazers rechtmatig dan wel onrechtmatig is.
- Uitgangspunt is dat Staatsbosbeheer beleidsvrijheid toekomt.
- Daarbij is van belang dat het beleid
 - zoals dat voor de grote grazers in de Oostvaardersplassen is ontwikkeld
 - een politieke keuze is geweest

De beschrijving van de juridische status van de grazers maakt vooral duidelijk, dat die feitelijk in ieder bestuurlijk besluit het definiëren vraagt van het verhouden van de strekking het besluit tot die bijzondere status.

Een bijzonder accent vormen de Heckrunderen en Konikpaarden die al tien jaar langer dan de edelherten als in het wild levende dieren in het gebied zich in populaties in stand houden. Vraagpunt is waarom deze soorten na handhaving via tientallen generaties niet ook op de status van beschermde soort met “*een gunstige staat van in stand houding van de van nature in Nederland in het wild voorkomende soorten dieren en planten en de in Nederland voorkomende typen natuurlijke habitats en habitats van soorten*” aanspraak zouden maken. En op grond daarvan een gelijke behandeling en bescherming toekomt als de edelherten. Net als damherten met hun beschermde status sinds de jaren negentig leefden ook de verre voorouders van runderen en paarden duizenden jaren geleden in het Nederlandse grondgebied.

Dit geheel vraagt uiterst eenduidige en overtuigende motiveringen van besluiten.

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden,
200.195.797, 11-04-2017

- Het hof oordeelt dat de grote grazers niet als gehouden dieren kunnen worden gekwalificeerd nu de Wet Dieren betrekking heeft op een specifieke groep dieren: landbouwhuisdieren en gezelschapsdieren en de grote grazers daar niet onder vallen.
- Staatsbosbeheer behandelt de grote grazers in de praktijk als gehouden wilde dieren.
- Het hof neemt deze ‘tussencategorie’ van dieren als uitgangspunt bij de beoordeling van de vraag of Staatsbosbeheer zich aan zijn zorgplicht houdt en daarmee of zijn beleid inzake de grote grazers rechtmatig dan wel onrechtmatig is.
- Dit beleid houdt kort gezegd in dat de grote grazers die onnodig lijden en creperen in een vroeg stadium worden afgeschoten en dat zij, behoudens twee uitzonderingsgevallen, niet worden bijgevoerd.
- Uitgangspunt is dat Staatsbosbeheer beleidsvrijheid toekomt.
- Daarbij is van belang dat het beleid zoals dat voor de grote grazers in de Oostvaardersplassen is ontwikkeld een politieke keuze is geweest, bij de beoordeling waarvan de rechter terughoudendheid dient te betrachten, terwijl die keuze door voldoende (internationale) deskundigen wordt onderschreven.
- Staatsbosbeheer heeft zijn zorgplicht niet geschonden. Het beleid wordt niet als onrechtmatig beoordeeld.

De grote grazers vormen middelen en geen doel voor de Natura 2000-doelen.

- Het aanwijzingsbesluit voor de Oostvaardersplassen
 - omvat geen instandhoudingsdoelen voor de grote grazers.
- De grote grazers worden dus niet beschermd door het Natura 2000-regime.
- De begrenzing van het Natura 2000-gebied en de instandhoudingsdoelen die onderdeel uitmaken van het aanwijzingsbesluit voor het gebied,
 - staan dan in beginsel ook los van het beleid rond de grote grazers.
- Dat laat onverlet dat de grote grazers worden gezien als een belangrijk onderdeel van het natuurlijke systeem in de Oostvaardersplassen.
- In de nota van antwoord op het beheerplan heeft de staatssecretaris geëxpliciteerd
 - dat de (inter)nationale waarde van de Oostvaardersplassen is gebaseerd op de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied
 - en daarmee als Natura 2000-gebied,
 - en dat het beheer van de grote grazers hieraan ondergeschikt is.
- De aanwezigheid van de grote grazers is naar de mening van de staatssecretaris
 - wel belangrijk als bijdrage aan de realisering van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Naar het oordeel van de staatssecretaris is er
 - geen strijdigheid tussen de aanwezigheid van grote grazers in het gebied
 - en het behalen van de instandhoudingsdoelen voor de Natura 2000-soorten.
- Daar waar de grote grazers aan de realisering van de doelstellingen in de weg zouden staan,
 - zouden maatregelen ten aanzien van de populaties grote grazers onderdeel van het beheer kunnen zijn.

[Advies juridische vragen Commissie Van Geel, 29 maart 2018, blz. 1/2]

Natura 2000

Uit de beantwoording lijkt vooral een teneur van (forse) reductie af te leiden en allerminst een versterking of meer effectiever begrenzen van de begrazing, zoals die zich in volledige natuurprocessen kenmerkt.

- Zoals eerder in dit advies aangegeven, zouden - daar waar de grote grazers aan de realisering van de Natura 2000-doelstellingen in de weg staan - maatregelen ten aanzien van de populaties grote grazers onderdeel van het beheer kunnen zijn.
- Als meerdere typen maatregelen tot het realiseren van de instandhoudingsdoelen kunnen leiden,
 - is er beleidsvrijheid voor Gedeputeerde Staten om af te wegen met welke maatregelen de doelen worden gerealiseerd.
- Indien bepaalde maatregelen met het oog op het realiseren van de instandhoudingsdoelen noodzakelijk zijn,
 - zullen deze in beginsel ook moeten worden genomen.
- De genoemde verbodsbepalingen voor edelherten zijn niet van toepassing op
 - handelingen ter uitvoering van een instandhoudingsmaatregel
 - of een passende maatregel die met het oog op de bescherming van Natura 2000-gebieden worden genomen.
- Daarvoor zal wel moeten worden onderbouwd
 - dat de maatregel daadwerkelijk de bescherming van Natura 2000-waarden tot gevolg heeft.

[Advies juridische vragen Commissie Van Geel, 29 maart 2018, blz. 7]

Niet onterecht stelt het advies een vermoede (listige) inzet op het ontnemen van de status van niet-gehouden dieren vast.

- Voor de status van grote grazers (niet-gehouden) is van belang
 - het bij de huidige omvang van het gebied Oostvaardersplassen mogelijk is
 - een ecosysteem, inclusief grote grazers, te hebben
 - dat zichzelf in stand houdt
 - en dat aanvaardbaar is vanuit een oogpunt van dierenwelzijn.
- Binnen deze context zullen
 - de gevolgen van compartimentering/-afrastering moeten worden beschouwd,
 - en kunnen maatregelen die van invloed zijn op het huidige evenwicht
 - mogelijk tot gevolg hebben dat de grote grazers
 - vanwege verandering
 - in de aard en omvang van het gebied
 - niet langer als niet-gehouden dieren kunnen worden behandeld.

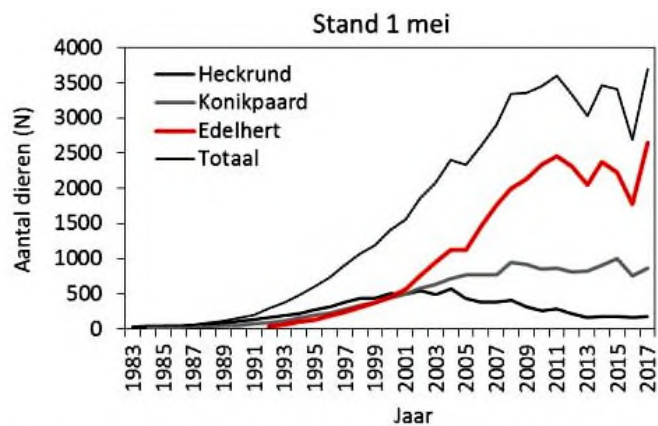
[Advies juridische vragen Commissie Van Geel, 29 maart 2018, blz. 9]

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

CONCLUSIES

- A. Lang zag men de Oostvaardersplassen terecht als iconisch natuurgebied. De meest dramatische sterfte deze winter maakt daar helaas nu – in de publieke opinie – door een vrijwel totaal onbegrip van bepalende natuurprocessen heel ruw een eind aan.
- B. Zonder uitwerken en afwegen van mogelijkheden om de ontregelende elementen van de huidige begrazing weg te nemen zet men met een **VOORSTEL BEJAGING** in op extreme reducties van de aantallen grazers. Daarmee men denkt tegemoet te komen aan de zinsnede in het huidige Faunabeheerplan Flevoland 2014-2018 “Voor zover het actief ingrijpen in de populatie betreft, acht de FBE afschot de meest effectieve methode en bevredigende oplossing.” [blz.87]
- C. Bij het voorstel moeten ernstige bedenkingen worden geplaatst als men dit afzet tegen het huidige beheer als **ONBEJAAGD ongestuurd**, wat via begrenzing en doseren van begrazing om te zetten is tot een doeltreffende aanpak **ONBEJAAGD gestuurd**, waarbij zowel de florascade als het ontstaan van de wintersterfte meest effectief bestreden worden door directe completering van de natuurprocessen. En de meest bevredigende oplossing zal bieden.
- D. Bij doorrekenen van de drie scenario's **ONBEJAAGD ongestuurd**, **ONBEJAAGD gestuurd** en **VOORSTEL BEJAGING** valt **ONBEJAAGD gestuurd** op dat op termijn een gemiddeld aantal van 3.025 grazers bij de actuele voedingswaarde van het gebied past. Met gemiddeld 3.479 grazers komt de huidige beheervorm 15% – die zesde van te begrazen gebied – boven het gemiddelde van op volledige natuurprocessen aangepast beheer. Het **VOORSTEL BEJAGING** zit 54% onder de norm van een op volledige natuurprocessen aangepast beheer.
- E. Meest zorgelijk is dat aanwas en dus ook de jaarlijks vereiste reducties bij het **VOORSTEL BEJAGING** vrijwel op het niveau komen van de omvang bij begeleidend beheer.
- F. Het wisselend hanteren van zomer- en winterstanden in de tekst duiden op een ernstig te betwijfelen deskundigheid en objectiviteit bij het tot stand brengen het voorstel.

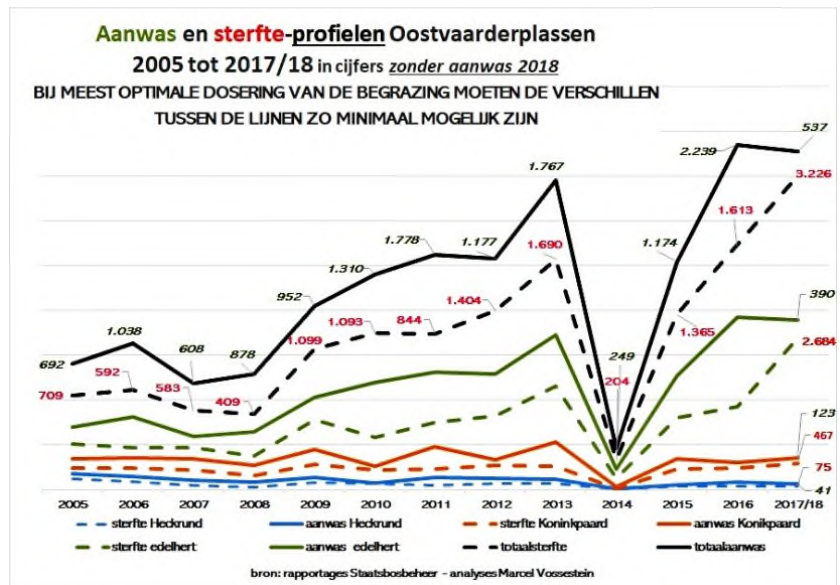
G. Het is uitermate zorgelijk dat zowel vaststelling en duiding van de zeer opvallende toename van de grazers op grond van toegenomen voedingswaarde totaal in de rapportage ontbreken. Ook ontbreekt het inzicht, dat structurele begrazing een wederzijds opjatten van grazers en vegetatie tot stand brengt als verklaring van de toenemende dynamiek in de aantallen.

Figuur 3. Ontwikkeling aantallen grote herbivoren in Oostvaardersplassen per 1 mei 2017 (Bron: Staatsbosbeheer, Vegetatie, vogels, grote herbivoren en recreatie in de Oostvaardersplassen, Verslag monitoring 2016-2017, mei 2017, p. 25).

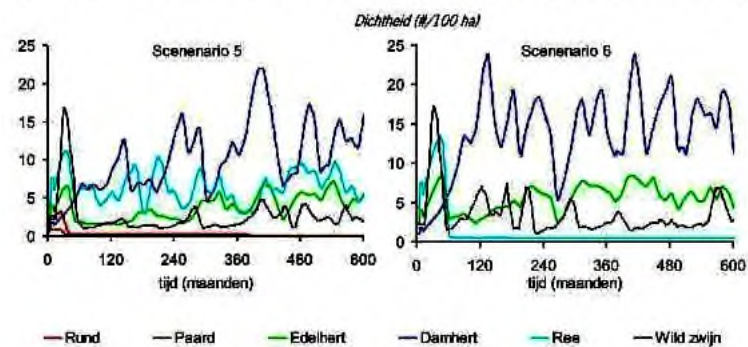
- H. Aanvankelijk zullen Heckrunderen en Konikpaarden na hun 10 jaar begrazing hebben veroorzaakt. Na 10 jaar begrazing door edelherten deed zich nog een extremer opjatten tussen edelherten en vegetatie voor. Vanwege het toenemen van de edelherten was er voor Heckrunderen steeds minder gras met voor hen voldoende lengte.
- I. Veelzeggend inzake volledigheid en zorgvuldigheid is dat de commissie - meest onterecht - een al jarenlange trend als uniek voor het afgelopen jaar voorstelt bij duiding van 'geboorteoverschotten', die een doorslaggevende rol spelen in de ontwikkelingen. Bijstellingen van beheer zouden juist hierop gericht moeten zijn.

- J. Uit het simpel – zonder ook maar enig besef van de verbazende ontwikkelingen - inzetten op de in de jaren negentig kenmerkende aantallen duidt op een grote en niet te accepteren onzorgvuldigheid in de voorstellen.
- K. Bij het beschouwen van die dynamiek valt vooral op dat winter 2013/14 een even grote dissonant met de meest geringe sterfte ooit vormde als deze winter - 2017/18 - in meest omvangrijke sterfte ooit.

- L. Bij beoordeling van de profielen van aanwas en sterfte valt op dat vooral de edelherten in overwegende mate de onevenredig grote dynamiek veroorzaken.
- M. Die aanjaagfunctie van de edelherten valt niet te verwonderen, omdat inzake edel- en damherten bij onderzoeken al was gebleken, dat de herten absoluut de meest effectieve natuurgrazers zijn. Op grond van de – theoretische - berekeningen bleken zij bij onbegrensde begrazing uiteindelijk geen leefruimte overlaten voor rund en paard.

In scenario 5 zien we dat de toename van de aantallen wilde hoefdieren maakt dat paard en rund zich niet kunnen handhaven. In scenario 6 zien we dat de afwezigheid van paard en rund met name gevolgen heeft voor de dichtheid van reeën. Het damhert steekt qua dichtheid met kop en schouders boven de andere hoefdiersoorten uit. De dichtheden zijn een factor 3 groter dan die van edelhert en ree. Het wilde zwijn handhaaft zich op een dichtheidsniveau iets onder edelhert en ree. Opvallend zijn bij alle soorten de fluctuaties tussen de jaren.

Figuur 11.7. Verloop van dichtheden (aantal per 100 ha) bij scenario 5: zonder aantalsregulatie met rund en paard, en scenario 6: zonder aantalsregulatie zonder rund en paard

- N. Uit analyse van de langjarige – 2005 t/m 2016 - populatieontwikkelingen blijkt de aanwas ten opzichte van de sterfte van het totaal aan grazers een langjarig gemiddeld surplus – geboorteoverschot – van een zesde [zo'n 15%] kent.
- O. Ten opzichte van die zesde van het totaal aan grazers staat een surplus van bijna een kwart bij de edelherten. Bij de Koninkpaarden is de structurele toename zo'n 6%. Bij de Heckrunderen is een structurele afname van een vijfde.
- P. Ook de langjarig gemiddelde leeftijden onderstrepen dat de Koninkpaarden met 5,2 jaar de hoogste gemiddelde leeftijd hebben en de Heckrunderen met 3,1 jaar de laagste gemiddelde

Surplus procentuele aanwas t.o.v. sterfte				
soort	heckrond	koninkpaard	edelhert	gemiddeld
gemiddeld	-19,2%	6,2%	23,9%	15,0%
gemiddelde populatiekenmerken				
aanwas	26,0%	20,5%	30,2%	27,1%
	86	230	782	1.099
jong/moederdier	0,8	0,5	0,9	0,8
leeftijd	3,1	5,2	4,1	4,2
sterfte	107	217	632	955
	32,2%	19,3%	24,3%	23,6%
Berekeningen op grond van standaardrapportages van Staatsbosbeheer 2005 - 2016 - analyses Marcel Vossestein				

leeftijd. Terwijl de edelherten een gemiddelde leeftijd kennen als die voor alle grazers met een gemiddelde leeftijd van zo'n 4 jaar.

Vermoede aantalsontwikkelingen in 2018				
ONBEJAAGD ongestuurd	Heckrund	Konikpaard	edelhert	totaal
voorjaar	155	583	1.266	2.004
vermoede (maximale) aanwas	85	321	696	1.102
zomer	240	904	1.962	3.106
aanwaspercentage	55,0%	55,0%	55,0%	55,0%
<i>gemiddelde aantallen</i>	198	743	1.614	2.555
langjarig gemiddelde gestuurd grazen	605	1.008	1.512	3.025
tekort/overschot	-67,3%	-26,3%	+6,7%	-15,5%

- Q. Vrijwel zeker zullen de grazers dit jaar een maximale aanwas kennen. De Heckrunderen zullen profiteren van het aanbod van voldoende lang gras dit groeiseizoen. De ongekende reset zal vrijwel zeker tot een algemene voortplantingsstress leiden.
- R. Ondanks de fikse toename komt het totaal gemiddeld aantal met mogelijk 2.555 grazers nog niet op het langjarig gemiddeld aantal van 3.025, dat bij de actuele voedingswaarde past. De edelherten lijken de norm wel te halen, terwijl de Konikpaarden er een kwart onder blijven en de Heckrunderen nog pas op een derde van het ecologische aandeel zullen komen.
- S. Veelzeggend is de grootschalige reductie in de Amsterdamse Waterleidingduinen na twee jaar reduceren toch weer de eerdere 3.100 damherten telt. Ook daar lijkt de voortplantingsstress het afschot volledig te hebben gecompenseerd.
- T. Bij de afweging van het afschot heeft men (ook) daar de grazers niet op hun bedrijfseconomische waarde kunnen/willen schatten.
- U. Passages uit de juridische kaders maken duidelijk dat het komen tot draagkrachtige motiveringen voor ambities inzake reducties een uiterst moeizame opgave zal zijn, met name inzake het voldoende kwantificeren en dus ook kunnen afwegen van alternatieve, vele malen minder ingrijpende aanpassingen.
- V. Het structureel terugbrengen van de begrazingscapaciteit tot zo'n 46% van de nu bestaande voedingswaarde van het gebied blijft niet zonder gevolgen.
- W. Voor 54% van het gebied zullen arbeidsintensieve en dus kostbare alternatieven voor begrazing als maaien, snoeien en uitdunnen moeten worden ingezet.
- X. Daarnaast zal men voor de afscherming van de onbegrasd te laten gedeelten eenzelfde lengte aan hertenkerende [2,4 meter hoge] rasters – als die nu het terrein omringen - in het terrein zelf moeten toevoegen om de grazers op ongewenste plekken te weren.
- Y. Naast ook de recreatieve waarde vormen ook die toe te voegen veelheid aan hoge hekken een buitensporige aanslag op de landschappelijke waarden van het gebied.

• De kwaliteit van begrazing in de Amsterdamse Waterleidingduinen is al snel vier keer hoger dan die in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland.

• Die dreigt nu verloren te gaan zonder voldoende oog voor de gevolgen.

• Om de grasbijdrage van 1.400 damherten te compenseren is al snel de inzet van zo'n 5 tot 6.000 extra schapen nodig.

• Zo'n veestapel kent een andere zorgplicht en maakt een staf van 20 tot 25 medewerkers (extra) nodig.

• De kosten van zo'n begeleiding komen al snel op een 2 tot 3 miljoen euro per jaar.

• Langs die weg bespaart een damhert jaarlijks minstens zo'n 1.000 tot 2.000 euro aan de exploitatielasten.

• Een dergelijk gegeven moet in de afweging te worden betrokken.

• Daarnaast is voor het sturen van begrazing een raster nuttig, dat is ook diervriendelijker dan het omgeven van natuurgebied met afschotzones als killingfields.

AANBEVELINGEN

1. Hoge prioriteit heeft het wegnemen van bestuurlijk en publiek meest hardnekkige misverstanden inzake de Oostvaardersplassen:
 - a. In voedingswaarde zijn de Oostvaardersplassen – ruim 10x voedzamer – gelijk aan het 10x grotere leefgebied van grote zoogdieren – vrije wildbaan – op de Veluwe.
 - b. Inzake het vormen van een afgesloten gebied,
 - i. staan tegenover de hekken rond de Oostvaardersplassen,
 - ii. op de Veluwe het omgeven zijn door de ook met hekken afgerasterde snelwegen aangevuld met meest strikt gehandhaafde afschotzones, waar geen van de grootste zoogdieren wordt getolereerd.

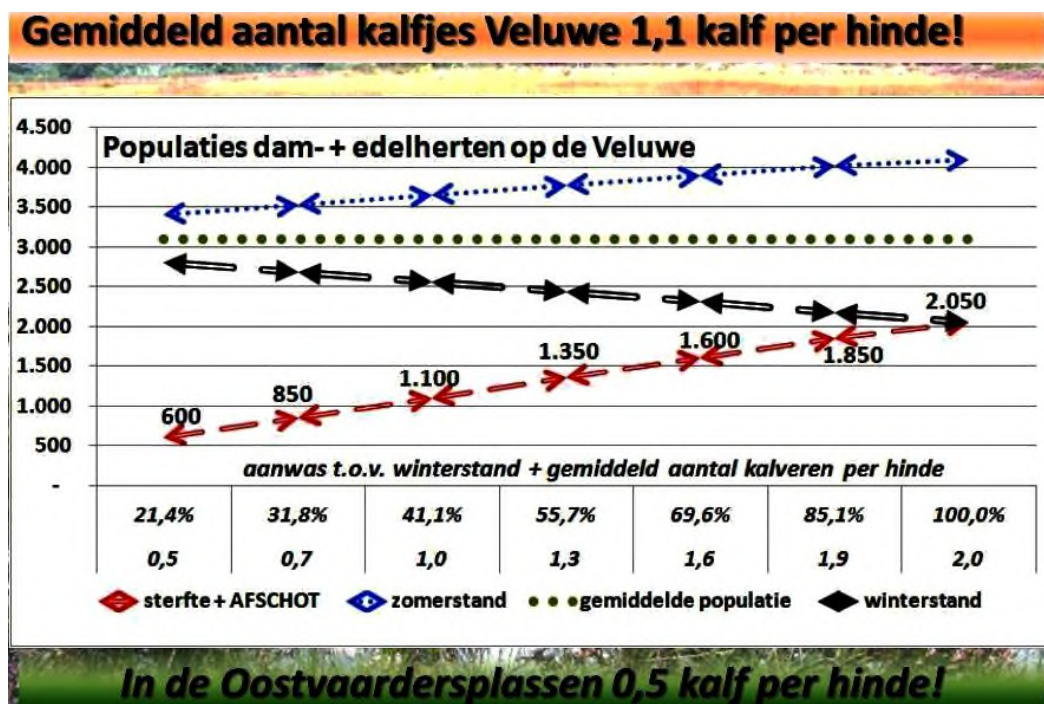
De genetische keuze van de edelherten in Oostvaardersplassen ligt hoger dan bij de herten in de traditionele leefgebieden:

- De nieuwe genetische database heeft nog een tweede belangrijke waarde:
 - ze geeft ook waardevolle informatie over de genetische diversiteit
 - en het risico op inteeltproblemen in de Nederlandse populaties.
- Genetische variatie is essentieel voor een duurzaam behoud. Arjen de Groot:
- **“We hebben kunnen vaststellen**
 - **dat de genetische diversiteit van edelherten op de Veluwe vrijwel gelijk is**
 - **aan die van veel omvangrijker populaties elders in Europa,**
 - **en in de Oostvaardersplassen zelfs ruim hoger.**
- Ook zien we duidelijke aanwijzingen voor uitwisselingen tussen de deelgebieden op de Veluwe
 - die tot voor kort met rasters gescheiden waren.
- Voor de ontwikkeling van een duurzame populatie is dat goed nieuws,
- al moeten we niet te vroeg juichen:
 - ondanks de migratie tussen deelgebieden is binnen die gebieden
 - wel sprake van regelmatige paring tussen nauw verwante dieren,
 - wat de variatie in de toekomst kan laten afnemen.
- Het is dus raadzaam om periodiek de genetische waarden in de gaten te blijven houden⁷⁷.
- Hugh Jansman: “Daarvoor hebben we nu met ons onderzoek een goede basis gelegd.
- Maar belangrijk is wel om bij het starten van nieuwe populaties,
 - zoals voorzien in het Drents-Friese woud en de Maashorst,
 - vooraf DNA van de uitgezette dieren te verzamelen voor dit type onderzoek.⁷⁷

iii. Het feit van de populatie edelherten op afstand genetisch de meest robuuste populatie van Europa vormt, is nauwelijks bekend.

2. Nu het actuele aantal grazers kwam via de recordsterfte op 2.000,
 - is er alle ruimte om vegetatie naar plaats, tijd en duur af te scherpen;
 - met volautomatische, geprogrammeerde en detecterende lasers moet dat prima kunnen;
 - dan is er ook weer ruimte voor bloei van bloemplanten en dus nectar met insecten en dus ook voedsel voor vogels;
 - boomopslag kan weer bomen en struiken worden;
 - de Heckrunderen – als tonggrazers - krijgen weer een passend aandeel als ze toegang hebben tot langer gras;
 - in de groeiseizoenen zonder oneindig bereikbaar voedsel zal natuurselectie ook dan zijn werk doen;
 - het via sterfte plaatsmaken voor de nieuwe generatie zal niet langer vrijwel alleen in de winter plaatsvinden;

- de Oostvaardersplassen zijn weer te stofferen met bossages als landschappelijk belang als ook de dringend nodige beschutting;
 - naar draagkracht gemeten bestaat dit jaar tot zo'n 700 hectare 'werkruimte voor landschaps reconstructie' in het leefgebied van de grazers.
3. Een enorme uitdaging voor floristen, landschapsarchitecten en ecologen de juiste patronen te achterhalen van de interactie tussen de smaakvoorkeuren van de grazers enerzijds en de kansberekeningen van predatoren voor de bepalende ritmes
- om via de juiste afscherming naar plaats, tijd en duur grazers te dwingen
 - o zowel hun aantal als hun grazen op aan te passen op wat de vegetatie in het gebied vraagt;
 - de experts zullen daarin de wolf moeten evenaren;
 - dus proactief afschermen in plaats van schieten.
4. Dat is de beste garantie dat zowel natuurkwaliteiten als unieke recreatieve waarde weer op het peil komen van het hoogtepunt rond de eeuwwisseling met ook een passend gevarieerde in alle opzichten wenselijke stoffering met beschuttende bomen en struiken als extra.
5. Bij zorgvuldige registratie van ontwikkelingen en aanpassingen naar aard en aantal nemen zowel kennis en inzicht in natuurprocessen toe, die in de voorstellen tot vergaande ingrepen zo uiterst pijnlijk blijken te ontbreken.

6. De actuele resultaten van de vergelijkbare ingreep in de Amsterdamse Waterleidingduinen maken daar de gevolgen duidelijk. Deze bevestigen de op de Veluwse ontwikkeling dat bij een doelstand van zo'n 2.000 bij een draagkracht van zo'n 3.100 herten tot verdubbeling van de aanwas leidt. Het zijn ontwikkelingen waar men lering uit moet strekken. En zeker omdat het voorstel de na te streven doelstand nog verder onder de draagkracht van het totaal van 3.100 grazers wil brengen.
7. De lezing van de juridische kaders en de achterliggende stukken bevatten reeksen van aandachtspunten inzake de zeer dringende noodzaak van draagkrachtige motiveringen. De voorstellen lijken daar te weinig aandacht aan te besteden en behoeven dringend aanvulling.

8. Uitvoering van de voorstellen hebben zeer ernstige gevolgen als
- a. reeksen van onomkeerbare, vooral ook structurele gevolgen in beheer, landschap en diergedrag en daarmee met name ook de recreatieve waarde;
 - b. met een totaal van 800 hectare aan structureel met hoge hekken [2,4 meter] afgeschermd landschapselementen meent men een 'natuurlijker en aan landschappelijk aantrekkelijker' totaal gebied te scheppen;
 - c. de lichtvaardigheid waarmee men voor een reset naar de situatie van de jaren negentig kiest, brengt allerm minst de situatie van die tijd terug, omdat vooral de enorm toegenomen voedingswaarde dit verhindert;
 - d. het jaarlijks vernietigen van familie- en sociale structuren onder de grazers zal de dieren tot vlucht- en schuilwild omvormen, waarvan de Veluwe aantoonde de aanslag op recreatieve beleving aantoonde met de aftocht van de natuurrecreanten en hun vervanging door Poolse werknemers en andere 'pauzebewoners' in een groot aantal recreatiebedrijven;
 - e. het geheel toont aan dat vooral ook op de structurele gevolgen ernstige herbezinning van de voorstellen meest dringend nodig is.

Absoluut unieke meerwaarde van afschotvrij gebied is dat overdag rustig grazend gedrag van wild waar te nemen is en de hertenbront – zoals in de Oostvaardersplassen - gevolgd kan worden:

Hoe uniek de huidige beheerwijze in de Oostvaardersplassen is, blijkt vooral een (mislukte) jacht van een vos overdag te volgen is en in foto's kan worden vastgelegd.

Nergens anders is tot nu toe de jacht van een vos overdag zo te volgen als in de Oostvaardersplassen

